

ไปรู้จักกันลึกๆ กับท่าแสดงความเคารพแบบเจาะจริง

นำเสนอเมื่อ : 26 ม.ค. 2552

รายละเอียดเกี่ยวกับการแสดงความเคารพ เป็นเอกลักษณ์สำคัญของคนไทยเป็นเรื่องแรก การแสดงความเคารพ มีหลายลักษณะ เช่น การประนมมือ การไหว้ การกราบ การคำนับ การถวายความเคารพ การที่จะแสดงความเคารพในลักษณะใดนั้น ต้องพิจารณาผู้ที่จะรับความเคารพด้วยว่า อยู่ในฐานะเช่นใด หรือในโอกาสใด แล้วจึงแสดงความเคารพให้ถูกต้องและเหมาะสม การแสดงความเคารพแบ่งได้ดังนี้ คือ

การไหว้ การปฏิบัติในท่าไหว้ประกอบด้วยกิริยา 2 ส่วน คือ การประนมมือ และการไหว้

- การประนมมือ (อัญชลี) เป็นการแสดงความเคารพ โดยการประนมมือให้นิ้วมือทั้งสองข้างชิดกัน ฝ่ามือทั้งสองประกบเสมอกันแนบหวางอก ปลายนิ้วเฉียงขึ้นพอประมาณ แขนแนบตัวไม่กางศอก ทั้งชายและหญิงปฏิบัติเหมือนกัน การประนมมือนี้นิยมใช้ในการสวดมนต์ ฟังพระสวดมนต์ ฟังพระธรรมเทศนา ขณะสนทนากับพระสงฆ์ รับพรจากผู้ใหญ่ แสดงความเคารพผู้เสมอกัน และรับความเคารพจากผู้น้อยกว่า เป็นต้น

- การไหว้ (วันทา) เป็นการแสดงความเคารพ โดยการประนมมือ แล้วยกมือทั้งสองขึ้นจรดโหนงให้เห็นว เป็น การแสดงความเคารพอย่างสูง การไหว้แบบไทย แบ่งออกเป็น 3 แบบ ตามระดับของบุคคล

- ระดับที่ 1 การไหว้พระ ได้แก่ การไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ รวมทั้งปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ในกรณีที่ไม่สามารถกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ได้ โดยประนมมือแล้วยกขึ้นพรวดกับคอมศีรษะลงให้หัวแม่มือจรดระหว่างคิ้ว ปลายนิ้วแนบส่วนบนของหน้าผาก

- ระดับที่ 2 การไหว้ผู้มีพระคุณและผู้อาวุโส ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ครู อาจารย์ และผู้ที่เรคารพนับถือ โดยประนมมือ แล้วยกขึ้นพรวดกับคอมศีรษะลง ให้หัวแม่มือจรดปลายจมูก ปลายนิ้วแนบระหว่างคิ้ว

- ระดับที่ 3 การไหว้บุคคลทั่วไป ที่เคารพนับถือหรือผู้อาวุโสสูงกว่าเล็กน้อย โดยประนมมือแล้วยกขึ้นพรวดกับคอมศีรษะลงให้หัวแม่มือจรดปลายคาง ปลายนิ้วแนบปลายจมูก

อนึ่งสำหรับหญิงการไหว้ทั้ง 3 ระดับ อาจจะไม่ยกเท้าข้างใดข้างหนึ่งตามถนัดไปข้างหลังครึ่งก้าว แล้วย่อเขาลงพอสวมควรพรวดกับยกมือขึ้นไหว้ก็ได้

การกราบ: (อภิวาท) เป็นการแสดงความเคารพอย่างสูง มี 2 แบบ คือ

- การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ เป็นการใช้อวัยวะทั้ง 5 คือ หน้าผาก ซึ่งเป็นตัวแทนของส่วนบนของร่างกาย มือและข้อศอกทั้ง 2 เป็นตัวแทนส่วนกลางของร่างกาย เข่าทั้ง 2 ซึ่งเป็นตัวแทนส่วนล่างของร่างกายจรดพื้น การกราบมี 3 จังหวะ คือ

- ท่าเตรียม

ชาย นั่งคุกเข่าตัวตรงปลายเท้าตั้ง ปลายเท้าและส้นเท้าชิดกัน นั่งบนส้นเท้า เข่าทั้งสองห่างกัน พอประมาณ มือทั้งสองวางคว่ำบนหน้าขา ทั้งสองข้าง นิ้วชิดกัน (ทาเทพบุตร)

หญิง นั่งคุกเข่าตัวตรง ปลายเท้าราบ เข้าถึงปลายเท้าชิดกัน นั่งบนส้นเท้า มือทั้งสองวางคว่ำ บนหน้าขา ทั้งสองข้าง นิ้วชิดกัน (ทาเทพธิดา)

- ท่ากราบ

จังหวะที่ 1 (อัญชลี) ยกมือขึ้นในท่าประนมมือ

จังหวะที่ 2 (วันทา) ยกมือขึ้นไหว้ตามระดับที่ 1 การไหว้พระ

จังหวะที่ 3 (อภิวาท) ทอดมือทั้งสองลงพร้อมๆ กัน ให้มือและแขนทั้งสองข้างราบกับพื้น คว่ำมือห่างกันเล็กน้อย พอให้หน้าผากจรดพื้นระหว่างมือได้

ชาย- ศอกทั้งสองข้างต่อจากเข่าราบไปกับพื้น หลังไม่โก่ง,

หญิง- ศอกทั้งสองข้างคร่อมเข่าเล็กน้อย ราบไปกับพื้น หลังไม่โก่ง จากนั้นก้มศีรษะลงให้หน้าผากจรดพื้นระหว่างมือทั้งสอง งู ทำสามจังหวะให้ครบ 3 ครั้ง แล้วยกมือขึ้นไหว้ในท่าไหว้พระ แล้วยางมือคว่ำลงบนหน้าขา ในท่าเตรียมกราบ จากนั้นให้เปลี่ยนอิริยาบถตามความเหมาะสม

- การกราบผู้ใหญ่ กราบผู้ใหญ่ที่มีอาวุโสรวมทั้งผู้มีพระคุณ ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ครู อาจารย์ และผู้ที่เราเคารพ ผู้กราบทั้งชาย และหญิงนั่งพับเพียบ ทอดมือทั้งสองข้างลงพร้อมกันให้แขนทั้งสองคร่อมเข่า ที่อยู่ด้านล่างเพียงเข่าเดียว มือประนมตั้งกับพื้นไม่แบ่มือ ค้อมตัวลงให้หน้าผากแตะส่วนบนของมือที่ประนม ในขณะที่กราบไม่กระดกนิ้วมือขึ้นรับหน้าผาก กราบเพียงครั้งเดียว จากนั้นให้เปลี่ยนอิริยาบถ โดยการนั่งสำรวมประสานมือ จากนั้นเดินเข้าถอยหลังพอประมาณแล้วลุกขึ้นจากไป

การคำนับ

เป็นการแสดงเคารพแบบสากล ในกรณีที่ไม่ว้าวหรือกราบ ให้ยืนตัวตรง สันเท่าชิดกัน ปลายเท้าห่างกันเล็กน้อย มือปล่อยไว้ข้างลำตัว ปลายนิ้วกลางแตะตะเข็บกางเกง หรือกระโปรงด้านข้าง คอมขวงไหล่และศีรษะลงเล็กน้อย แล้วเงยหน้าขึ้นในทาดตรง การคำนับนี้ สวมมากเป็นการปฏิบัติของชาย แต่หญิงให้ไซปฏิบัติได้ เมื่อแต่งเครื่องแบบและไมไต่สวมหมวก

การแสดงความเคารพพระมหากษัตริย์

- การถวายบังคม เป็นราชประเพณีถวายความเคารพ พระมหากษัตริย์ในงานพระราชพิธีสำคัญ ก่อนที่จะถวายบังคมตองนั่งอยู่ในท่าเตรียมคือ นั่งคุกเข่าปลายเท้าตั่ง นั่งบนสนเทาเสนเดียวกันทั้งชาย, หญิง มือทั้งสองวางคว่ำเหนือเข่าทั้งสองข้าง ชายนั่งแยกเข่าไต่เล็กน้อยหญิงนั่งเข่าชิด

การถวายบังคมแบ่งออกเป็น 3 จังหวะ ดังนี้

จังหวะที่ 1 ยกมือขึ้นประนมระหว่างอก ปลายนิ้วตั่งขึ้นแนบตัวไมกางศอก

จังหวะที่ 2 ยกมือที่ประนมขึ้น ให้ปลายนิ้วหัวแม่มือจรดหน้าผากเงยหน้าขึ้นเล็กน้อย

จังหวะที่ 3 ลดมือกลับลงตามเดิมมาอยู่ในจังหวะที่ 1 ทำให้ครบ 3 ครั้ง โดยจบลงอย่างจังหวะที่ 1 แล้วจึงลดมือลงวางคว่ำเหนือเข่าทั้งสองข้าง

การถวายบังคมตั่งกล่าวนี้ หญิงมีโอกาสใช้น้อยจะไซในกรณีที่มีชายกับหญิงไปถวายบังคมรวมกันถาหญิงลวนให้ไซวิธีหมอบกราบ การหมอบกราบ ให้แสดงความเคารพพระมหากษัตริย์ลงมาถึงพระบรมวงศ ในโอกาสที่เข้าเฝ้า โดยนั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า แล้วจึงหมอบลงให้ศอกทั้งสองข้างถึงพื้นศอรอมเข่าอยู่ ดานล่างเพียงเข่าเดียว มือประสาน เมื่อจะกราบให้ประนมมือกมศีรษะลง หน้าผากแตะสวบนบนของมือที่ประนม เมื่อกราบแล้วนั่งในท่าหมอบเฝ้าอีกครั้งหนึ่ง แล้วทรงตัวนั่งในท่าพับเพียบตามเดิม

การถวายความเคารพแบบสากล ไซกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศ ชาย ไซวิธีการถวายคำนับ โดยค้อมตัวต่ำพอสมควร, หญิง ไซวิธีการถวายความเคารพแบบยอเขา (ถอนสายบัว) มี 2 แบบคือ

- แบบสากลนิยม ยืนตรง หันหน้าไปทางพระองค์ท่านวดเท้าข้างไต่ข้างหนึ่งไปข้างหลังเล็กน้อยตามถนัด พรอมกับยอต้วลง ลำตัวตรง หน้าตราบ สายตาทอดลง ปล่อยแขนทั้งสองข้างแล้วยืนตรง

- แบบพระราชานิยม ยืนตรง หันหน้าไปทางพระองค์ท่านวดเท้าข้างไต่ข้างหนึ่งไปข้างหลังเล็กน้อยตามถนัด พรอมกับยอต้วลง ขณะทีววดเท้า ไต่ยกมือทั้งสองข้างขึ้นวางประสานกันบนขาหน้าเหนือเข่า ค้อมตัวเล็กน้อย ทอดสายตาลง เสร็จแล้วยืนขึ้นในลักษณะเดิม

การแสดงความเคารพโดยทั่วไป

- การแสดงความเคารพศพ จะต้องกราบพระพุทธรูปเสียก่อน แล้วจึงไปทำความเคารพศพส่วนการจุดธูปหน้าศพนั้น เป็นเรื่องเฉพาะของลูกหลาน หรือศิษยานุศิษย์หรือผู้เคารพนับถือที่ประสงค์จะบูชา
- การเคารพศพพระ ถ้าเจ้าภาพจัดให้มีการจุดธูป ให้จุด 3 ดอก ชายกราบแบบ
- เบญจางคประดิษฐ์ หึงหมอบกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ 3 ครั้ง
- การเคารพศพคฤหัสถ์ ให้ทำความเคารพเช่นเดียวกับตอนที่ผู้ตายยังมีชีวิตอยู่ ถ้าเป็นศพของผู้ที่มีอายุโสมมาก กราบ 1 ครั้ง แต่ถ้าเป็นศพของผู้ที่มีอายุใกล้เคียงกัน กับผู้ที่ไปทำความเคารพ ให้ไหวในระดับที่ 3 (ไหวบุคคลทั่วไป)

ส่วนการเคารพศพผู้ตายนั้นมีเพียงยืนสงบ หรือนั่งสำรวมครู่หนึ่ง ในกรณีที่ศพได้รับพระราชทานเกียรติยศ ผู้เป็นประธานจุดธูปเทียนที่หน้าพระพุทธรูป และที่หน้าตู้พระธรรม แล้วไปจุดเครื่องทองน้อยที่หน้าศพเพื่อแสดงว่าวายชนม บุษบาพระธรรม แล้วจึงเคารพศพ ส่วนผู้ไปในงานกราบพระพุทธรูปที่โตะหมู่บูชาแล้ว จึงเคารพศพด้วยการกราบหรือคำนับ

- การเคารพอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญ อนุสาวรีย์บุคคลสำคัญอาจเป็นรูปปั้น ภาพถ่าย ภาพวาดหรือสัญลักษณ์อื่นก็ได้ ให้แสดงความเคารพด้วยการคำนับหรือกราบ หรือไหวแล้วแต่กรณีในโอกาสพิเศษหรือเป็นพิธีการ เช่น เมื่อครบรอบวันเกิด หรือวันสำคัญที่เกี่ยวข้องอันเป็นพิธีการให้ไชพุ่มดอกไม้ ถวายครบรอบวันตาย หรือแสดงความระลึกถึงอันเป็นพิธีการไหวางพวงมาลาในโอกาสอื่นๆ ที่ไม่เป็นพิธีการอาจแสดงความเคารพโดยใช้หรือไม่ใช้เครื่องสักการะก็ได้

- การแสดงความเคารพของผู้เป็นประธาน ณ ที่บูชา เมื่อประธานในพิธีลุกจากที่นั่งเพื่อไปบูชาพระรัตนตรัย ผู้ร่วมพิธียืนขึ้น และเมื่อประธานเริ่มจุดธูปเทียน ผู้ร่วมพิธีประนมมือเสมออกเมื่อประธานกราบ ผู้ร่วมพิธียกมือที่ประนมขึ้น ให้นวชัจจรตหน้าผากพร้อมทั้งกมศีระเล็กนอย หากที่บูชามีธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์ด้วย เมื่อประธานบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้ว ให้ยืนขึ้นถอยหลัง 1 ก้าว ยืนตรง ค้อมศีรษะคารวะครั้งเดียว

ซึ่งถือว่าได้เคารพต่อธงชาติ และพระบรมฉายาลักษณ์ไปพร้อมกันแล้ว ให้ประธานปฏิบัติเช่นเดียวกันนี้ทั้งชายและหญิงทั้งที่อยู่ใน และนอกเครื่องแบบ เมื่อจบพิธีแล้วประธานควรกราบพระพุทธรูปที่โตะหมู่บูชาอีกครั้งหนึ่ง ส่วนผู้เขารวมประชุมยืนขึ้นด้วยอาการสำรวม แล้วจึงไหวลาพระรัตนตรัยเป็นอันเสร็จพิธี แต่ในกรณีที่ยังมีกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น ประธานทักทายสังสรรค์กับผู้เขารวมประชุม หรือดื่มน้ำชา และประธานอยู่รวมกิจกรรมด้วย เมื่อประธานจะกลับ ไม่จำเป็นต้องกราบพระรัตนตรัย

- การแสดงความเคารพ ของผู้ที่แต่งเครื่องแบบให้ปฏิบัติตามระเบียบของสถาบันนั้น

- การรับความเคารพ เมื่อผู้น้อยมาทำความเคารพ ควรรับความเคารพด้วยการประนมมือ หรือคอมสิริชะรับตามควรแก่กรณี

ขอขอบคุณบทความที่ดี ๆ จาก sudhiruk.com